

अभ्यास

सम्प्रति लैखनीयम्

1. रिक्तस्थानानि पूर्यत।

(रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए। Fill in the blanks.)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
उदाहरणम्— रामः	रामौ	रामाः
(क) कृषकः	कृषकौ	कृषकाः
(ख) कैशः	कैशौ	केशाः
(ग) कमलम्	कमलौ	कमलानि
(घ) वाष्पयानम्	वाष्पयानौ	वाष्पयानानि
(ङ) भाषा	भाषौ	भाषाः
(च) सुन्ता	सुते	सुन्ताः

2. निमशब्दरूपाणि (✓) वा (✗) चिह्नेन प्रदर्शयत।

(निम्न शब्द रूपों में सही (✓) या गलत (✗) का निशान लगाइए। Tick (✓) or (✗) the word declensions given below.)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(क) वृक्षम्	वृक्षे	वृक्षाणि ☒
(ख) पुत्रम्	पुत्रे	पुत्राणि ☒
(ग) पर्वतः	पर्वतौ	पर्वताः ☒
(घ) आप्रम्	आप्रे	आप्राणि ☒
(ङ) रमा	रमे	रमाः ☒

3. निमशब्दानाम् उचितम् अर्थम् रेखांकितम् कुरुत।

(नीचे लिखे शब्दों के सही अर्थ को रेखांकित कीजिए। Underline the correct meaning of the following words.)

(क) शाकम् = फल, साग-सब्जी, भोजन।

(ख) क्रीडनकम् = खिलौना, खेल, गेंद।

(ग) तृणम् = तिनका, तालाब, कीड़ा।

(घ) मूषिका = बिल्ली, चुहिया, चिड़िया।

(ङ) अनलः = अस्ति, वायु, पानी।

(च) दुधम् = पानी, दूध, चाय।

4. निमशब्दान् संस्कृतेन लिखत।

(निम्न शब्दों को संस्कृत में लिखिए। Write the following words in Sanskrit.)

(क) एक मुँह =मुरुभ्.....	(ख) दो चित्र =द्विचित्री.....
(ग) दो मित्र =द्वित्री.....	(घ) दो पहिए =द्विप्री.....
(ड) दो चश्मे =द्विपली.....	(च) तिनका =तृणम्.....

5. निमशब्दान् हिन्दीभाषया लिखत।

(निम्न शब्दों का हिंदी में अर्थ लिखिए। Write the following words in Hindi.)

(क) अन्नानि =अहुतउआनाणि.....	(ख) शाकम् =शाकी.....	(ग) करवस्त्रे =दोस्त्रास.....
(घ) उद्यानानि =उद्येष्टवानी.....	(ड) चक्रम् =परिभ्राया.....	(च) गृहे =दोधार.....

6. निमशब्दान् वचनानुसारेण विभिन्नवर्गेषु लिखत।

(निम्न शब्दों को वचन के अनुसार अलग-अलग वर्गों में लिखिए। Write the following words in the columns according to their number.)

कमलम्, पुष्पे, फलानि, मुखे, धनम्, वस्त्राणि, तृणानि, भोजनम्,
पुस्तके, पत्रम्, आप्ते, शाकम्, गृहाणि, क्रीडनके, उद्यानानि।

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
कमलम्	पुष्पे	फलानि
धनम्	मुखैः	वस्त्राणि
तृणम्	पुस्तकैः	तृणानि
पत्रम्	आमृतैः	दुधानि
क्रीडनकम्	क्रीडनकैः	उद्यानानि

7. निमशब्दान् लिंगानुसारेण विभिन्नवर्गेषु लिखत।

(निम्न शब्दों को लिंग के अनुसार अलग-अलग वर्गों में लिखिए। Write the following words in different columns according to their gender.)

गजः, फलम्, पुस्तकानि, लताः, मयूरौ, वृक्षः, कोकिला, तृणम्,
अध्यापिका, उद्यानम्, मेघाः, हस्तौ, बाला, नासिका, वस्त्राणि।

पुंलिंग	स्त्रीलिंग	नपुंसकलिंग
वाज़	लाला	चाला
मधुरो	कोकिला	हुस्तानि
दृश्यः	आश्रामिका	हुणम्
राधा:	बाला	खानानम्
हरसम्	नारिका	वस्त्राभि

मूल्यपरकम्

- किम् त्वम् मित्रस्य सुखावसरे हर्षम् अनुभवसि? (क्या तुम मित्र की खुशी में खुश होते हो?)
- किम् त्वम् पुस्तकानाम् आदरं करोषि? यदि आम्, तर्हि किमर्थम्? (क्या तुम पुस्तकों का सम्मान करते हो? यदि हाँ, तो क्यों?)

क्रियाकलापः

- छात्रों से एक आम, दो फूल, तीन खिलौने और पाँच पत्तों के चित्र बनवाकर उनके नीचे क्रमशः आम्रम्, पुष्पे, क्रीड़नकानि तथा पत्राणि लिखवाएँ, जिससे वे एकवचन, द्विवचन और बहुवचन का भेद समझ सकें।
- इसी प्रकार वचनानुसार विभिन्न चित्रों के माध्यम से लिंग-भेद और वचन-भेद छात्रों को समझाया जा सकता है।

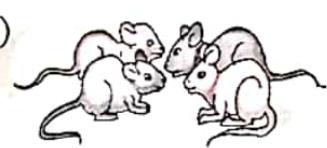
(क)

पुष्पे

(नपुंसकलिंग-द्विवचनम्)

(ख)

मूषकाः

(नपुंसकलिंग-द्विवचनम्)

(ग)

चटके

(नपुंसकलिंग-द्विवचनम्)

(घ)

राधा:

(नपुंसकलिंग-द्विवचनम्)

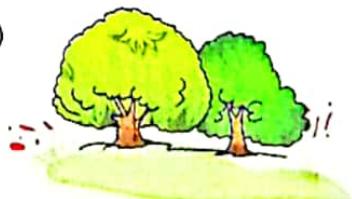
(ङ)

पिपीलिका

(स्त्रीः-राकृतयत्)

(च)

दृश्यः

(नपुंसकलिंग-द्विवचनम्)

सूक्तिः

॥ सदा सत्यं वद ॥

(सदा सत्यं बोलो।)